

DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-11>

УДК 330.3:355.01

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ ЗА ДАНИМИ СИСТЕМИ НАЦІОНАЛЬНИХ РАХУНКІВ

CURRENT TRENDS IN MACROECONOMIC PROCESSES IN UKRAINE ACCORDING TO THE SYSTEM OF NATIONAL ACCOUNTS

Милашко Ольга Генріхівнакандидат економічних наук, доцент,
Одеський національний економічний університет
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7963-4318>**Mylashko Olha**

Odesa National Economic University

Актуальність дослідження зумовлена безпрецедентним впливом повномасштабної війни на макроекономічні процеси України, що потребує ґрунтовного наукового осмислення. Метою статті є комплексний аналіз результатів діяльності країни у цей період на усіх етапах відтворювального циклу, та виявлення ключових тенденцій, що формують нову конфігурацію макроекономічних процесів країни. Емпіричну базу становлять офіційні статистичні дані Державної служби статистики щодо показників системи національних рахунків. У процесі дослідження використано методи аналізу динаміки – для фіксації змін макроекономічних процесів; методи структурного аналізу – для оцінювання зрушень у структурі показників виробництва та доходів; балансовий метод – для оцінки перерозподілу доходів і впливу зовнішніх трансфертів. Практична значущість полягає у формулюванні рекомендацій, спрямованих на підтримку прибутковості бізнесу, стимулювання приватних інвестицій та оптимізацію використання міжнародної допомоги.

Ключові слова: макроекономічна динаміка, національні рахунки, військова економіка, заощадження, інвестиції, зовнішні трансферти.

The study is motivated by the unprecedented shock that the full-scale war delivered to Ukraine's macroeconomic processes, demanding rigorous scholarly interpretation. This article provides a holistic examination of the economy's performance during 2021–2023 across the entire reproduction cycle, tracing the passage from production and primary income generation through distribution and redistribution to saving and asset accumulation, and pinpoints the dominant trends now forging a new macroeconomic configuration. Official national accounts and balance-of-payments statistics constitute the empirical base. Dynamic, structural and balancing techniques are employed to register rate changes, quantify shifts in the composition of output and income, and assess the redistribution effects of external grants. Results indicate a thirty-percent plunge in real output in 2022 followed by a modest rebound in 2023; a leap of the labour share of value added beyond one-half due to expanded defence payrolls; sharp compression and partial recovery of operating surplus; a record rise in gross disposable income underpinned by grants that generated a temporary savings glut; and an investment profile that collapsed amid uncertainty then more than doubled as reconstruction accelerated. Net lending flipped from chronic deficit to an interim surplus in 2022 before reverting to a sizable borrowing need in 2023, reflecting the interplay between import-heavy rebuilding and volatile external flows. Together these movements lay bare the buffering power of foreign aid, the adaptive reallocation of domestic resources, and the emergent priority of capital renewal. The practical value of the research resides in its policy guidance: bolstering business profitability through calibrated tax relief, crowding-in private investment by risk-sharing instruments and war-loss guarantees, and sequencing foreign assistance to preserve liquidity while restraining debt growth. The analytical framework and evidence offered support policymakers in balancing immediate defence expenditure with long-term resilience and inclusive recovery, and the methodology is readily transferable to other conflict-ravaged economies facing similar macroeconomic upheavals.

Keywords: macroeconomic dynamics, national accounts, war economy, savings, investment, external transfers.

Постановка проблеми. Повномасштабне російське вторгнення перервало тенденцію пост-пандемічного відновлення економіки України та спричинило безпрецедентні шоки для виробництва, ринку праці, фінансів і зовнішнього сектора. У 2022 р. реальний ВВП скоротився більш ніж на 28 % при одночасному різкому зростанні військових та соціальних видатків держави [1]. На тлі часткового відновлення у 2023 р. (+5,3 % реального зростання) залишається відкритим питання, як саме війна трансформує агреговані показники системи національних рахунків (СНР) – насамперед структуру доходів, заощаджень та інвестицій. Відсутність комплексної оцінки динаміки показників СНР у перші два роки війни ускладнює вироблення адекватної макроекономічної політики, орієнтованої на цільову підтримку секторів і планування післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Особливості розвитку економіки України в умовах воєнного стану є предметом дослідження багатьох учених. У роботі А. А. Григорука та М. М. Литвин проаналізовано макроекономічні процеси в Україні починаючи з 2014 р., розглянуто наслідки пандемії COVID-19 та зазначені заходи уряду щодо стабілізації економіки в умовах воєнного стану.

Сучасним тенденціям розвитку та структурним зрушенням ВВП на стадії його виробництва присвятили роботу Шадура-Никипорець Н., Мініна О., Дерій Ж. [3]. В умовах воєнного стану значні зміни відбуваються також у структурі ВВП за категоріями доходу та за елементами його кінцевого використання, що також стало предметом дослідження науковців [4].

Проблемам довоєнного аграрного сектору та новим викликам для нього в результаті повномасштабної війни, заходам уряду щодо подальшого розвитку сектору присвячене дослідження Негрей М., Тараненко А., Костенко І. [5].

Інформаційною базою для вивчення макроекономічних процесів, аналізу динаміки показників результатів діяльності країни і базою для міжнародних порівнянь є система національних рахунків. Аналізу механізму застосування СНР в сьогоденній практиці господарювання та питанням підвищення ефективності використання системи національних рахунків в процесі європейської інтеграції присвятили дослідження Вареник І. В. та Прожога І. В. [6].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Сучасні наукові дослі-

дження та інформативні видання висвітлюють реальний спад ВВП, зростання зовнішньої допомоги й воєнних видатків, секторальний перерозподіл оплати праці тощо. Проте бракує систематизованого аналізу внутрішньої структури доходів-заощаджень-інвестицій за даними СНР, чому й присвячена стаття.

Мета дослідження – надати комплексну оцінку впливу широкомасштабної війни на основні макроекономічні показники СНР України – ВВП, первинні та вторинні доходи країни, валові й чисті заощадження, валове нагромадження, чисте кредитування/запозичення тощо – з ідентифікацією структурних зрушень і формулюванням рекомендацій для макроекономічної політики й плану відбудови країни.

Виклад основного матеріалу дослідження. Повномасштабна війна суттєво вплинула на макроекономічні показники України. Комплексне дослідження трансформаційних змін в економіці країни потребує надійної, об'єктивної інформації, яка забезпечує її опис на усіх стадіях відтворювального циклу в єдиній логічній рамці. Міжнародний стандарт СНР об'єднує повноту, єдність методології, регулярність і можливість міждержавних порівнянь. Це робить її незамінним джерелом для моніторингу, аналізу кон'юнктури й виявлення дисбалансів. Саме СНР дає змогу оцінювати взаємозв'язки між секторами та агрегатами (ВВП, ВНД, наявні доходи, заощадження тощо) без втрати інформації.

У таблицях 1-6 наведено динаміку показників системи національних рахунків за довоєнний рік та період, коли країна живе в умовах воєнного стану. Видно радикальні зрушення у валовому внутрішньому продукті, структурі утворення доходів, наявному доході, заощадженнях, інвестиціях та чистому кредитуванні/запозиченні внаслідок воєнних умов.

У табл. 1 представлено рахунок виробництва країни, дані якого демонструють різкий спад у 2022 р. як показників ресурсної частини рахунку, так і показників використання.

Балансувальною статтею рахунку та ключовим показником результатів діяльності країни є валовий внутрішній продукт. У 2021 році українська економіка продовжила відновлення після пандемії, забезпечивши обсяг ВВП понад 5,45 трлн. грн. В 2022 році, після початку повномасштабного російського вторгнення, відбулося різке падіння економічної активності. Номінальний ВВП скоротився до 5,24 трлн. грн. (на 3,9% менше за 2021 р.), однак у реальному вимірі спад був набагато

Таблиця 1

Рахунок виробництва України

(млн. грн.)

Показник	2021	2022	2023
Ресурси			
Випуск в основних цінах	11410255	10511370	13642300
Податки за виключенням субсидій на продукти	766123	612922	805259
Усього	12176378	11124292	14447559
Використання			
Проміжне споживання	6725529	5885178	7819598
Валовий внутрішній продукт	5450849	5239114	6627961
Усього	12176378	11124292	14447559

Джерело: сформовано автором за даними [7; 8]

глибшим – близько 28,8 % до попереднього року [9]. Такий обвал пояснюється втратою територій і виробничих потужностей, порушенням логістики та загальним шоком від війни. У 2023 році економіка частково пристосувалася до воєнних умов, що позначилося на зростанні показника. Номінальний ВВП зріс до 6,63 трлн. грн. (на 26% більше, ніж у 2022 р.), а реальний ВВП додав близько +5,3 % [9]. Попри це, обсяг виробництва в реальному вираженні залишався нижчим від довоєнного рівня. Значне номінальне зростання ВВП у 2023 р. частково зумовлено інфляцією (дефлятор ВВП склав близько 18–19 % [9]), але також свідчить про поступове відновлення ділової активності та адаптацію економіки до нових умов.

ВВП – джерело утворення первинного доходу країни. Динаміка елементів первинного доходу – оплата праці найманих працівників, податки за виключенням субсидій

на виробництво та імпорт і валовий прибуток (змішаний дохід) – відображена в рахунку утворення доходу (табл. 2).

Дані табл. 2 свідчать, що оплата праці продемонструвала протилежну динаміку до ВВП у 2022 році – замість падіння вона зросла у номінальному вираженні. У 2021 р. обсяг оплати праці становив 2,23 трлн. грн., а в 2022 р. зріс до 2,79 трлн. грн. (+25% за рік). Частка оплати праці у структурі ВВП різко підвищилася з 41% (2021 р.) до 53% (2022 р.). Основна причина – воєнні фактори. З початком війни відбулося масштабне розширення державних виплат військовим і силовим структурам (що враховується як оплата праці в державному секторі), а також індексація зарплат в умовах високої інфляції. У той час як багато цивільних галузей скоротили зайнятість і зарплатні фонди, державні видатки на оплату праці (передусім військовослужбовців) суттєво зросли, компенсуючи спад при-

Таблиця 2

Рахунок утворення доходу України

(млн. грн.)

Показник	2021	2022	2023
Ресурси			
Валовий внутрішній продукт	5450849	5239114	6627961
Усього	5450849	5239114	6627961
Використання			
Оплата праці найманих працівників	2231206	2794343	3289398
Податки за виключенням субсидій на виробництво та імпорт	742489	589203	794838
Валовий прибуток, змішаний дохід	2477154	1855568	2543725
Усього	5450849	5239114	6627961

Джерело: сформовано автором за даними [7; 8]

ватного сектора. У 2023 році тенденція продовжилась: оплата праці найманих працівників сягнула 3,29 трлн. грн. (+18 % за рік). Хоча темпи приросту сповільнились порівняно з 2022 роком, частка оплати праці у ВВП залишалася підвищеною (приблизно 50%) проти довоєнної, що відображає збереження значних військових видатків на оплату особового складу та поступове відновлення ринку праці. Варто зазначити, що в реальному вимірі середня зарплата та загальна зайнятість у 2022 р. знижувалися, однак номінальне збільшення фонду оплати праці свідчить про перерозподіл структури доходів на користь трудових виплат під час війни.

Динаміка валового прибутку та змішаного доходу (доходів від підприємницької діяльності) зазнала значного негативного впливу війни (табл. 2). У 2021 році сукупний прибуток і змішаний дохід становив 2,48 трлн. грн., що забезпечувало близько 45 % ВВП. У 2022 році цей показник різко впав до 1,86 трлн. грн., тобто на 25 % менше, ніж попереднього року. Частка прибутку в структурі ВВП знизилася до 35%. Такий обвал прибутковості бізнесу зумовлений прямими втратами активів через бойові дії, окупацію частини територій, зупинкою роботи багатьох підприємств, розривом ланцюгів постачання, падінням внутрішнього попиту та зростанням витрат (небезпеку, релокацію тощо). Багато компаній у 2022 р. працювали зі збитками або мінімальною рентабельністю, що й відобразилося на агрегованому показнику прибутку.

У 2023 році валовий прибуток і змішаний дохід відновилися до 2,54 трлн. грн., що на

37 % більше за провальний 2022 р. і навіть трохи вище рівня 2021 р. (на 3%). Пожвавлення цього показника пояснюється частковим відновленням діяльності підприємств на підконтрольних територіях, пристосуванням бізнесу до нових умов (зокрема, розширення експорту аграрної продукції альтернативними шляхами, переорієнтація виробництва), а також ефектом цінової кон'юнктури. Висока інфляція та девальвація могли тимчасово підвищити номінальні прибутки в окремих секторах (наприклад, експортери отримали вигоду від більш високого курсу). Втім, незважаючи на номінальне відновлення, у структурі ВВП частка прибутку в 2023 р. (38 %) лишалася нижчою за довоєнну, що свідчить про все ще складні умови ведення бізнесу під час війни. Іншими словами, війна спричинила перерозподіл первинного доходу на користь оплати праці і податків.

Табл. 3 демонструє розподіл первинного доходу, у результаті якого країна отримує валовий національний дохід. Він відрізняється від ВВП на величину сальдо первинних доходів, отриманих із-за кордону.

Після перерозподілу національного доходу через поточні трансфертні операції країна отримує валовий наявний дохід – джерело кінцевих споживчих витрат та заощадження. Валовий наявний дохід – балансувальна стаття рахунка вторинного розподілу доходу (табл. 4).

Валовий наявний дохід у воєнні роки не тільки не знизився, а значно зріс (табл. 4). Якщо в 2021 р. валовий наявний дохід економіки становив 5,42 трлн. грн., то у 2022 р.

Рахунок розподілу первинного доходу України

Таблиця 3

(млн. грн.)

Показник	2021	2022	2023
Ресурси			
Валовий прибуток, змішаний дохід	2477154	1855568	2543725
Оплата праці найманих працівників	2601384	3208813	3695673
Податки за виключенням субсидій на виробництво та імпорт	742489	589203	802853
Дохід від власності, отриманий від інших країн	11093	10411	35652
Усього	5832120	5663995	7077903
Використання			
Дохід від власності, сплачений іншим країнам	539525	145445	264206
Валовий національний дохід	5292595	5518550	6813697
Усього	5832120	5663995	7077903

Джерело: сформовано автором за даними [7; 8]

Таблиця 4

Рахунок вторинного розподілу доходу за 2021–2023 рр.

(млн. грн.)

Показник	2021	2022	2023
Ресурси			
Валовий національний дохід	5292595	5518550	6813697
Поточні трансферти, одержані від інших країн	256780	940631	891628
Усього	5549375	6459181	7705325
Використання			
Поточні трансферти, сплачені іншим країнам	130790	98938	40858
Валовий наявний дохід	5418585	6360243	7664467
Усього	5549375	6459181	7705325

Джерело: сформовано автором за даними [7; 8]

він підскочив до 6,36 трлн. грн. (+17,4 %), а у 2023 р. – до 7,66 трлн. грн. (+20,5 %). Головним фактором такого зростання стали безпрецедентні обсяги поточних трансфертів з-за кордону на підтримку України під час війни. Зокрема, у 2022 році Україна отримала поточних трансфертів від інших країн (гранти, гуманітарна допомога, внески від діаспори тощо) на суму близько 941 млрд. грн., тоді як у 2021 р. цей показник дорівнював лише 257 млрд. грн. Таким чином, чисті поточні надходження трансфертів у 2022 р. оцінюються приблизно у 842 млрд. грн. (проти 126 млрд. грн. у 2021 р.), що еквівалентно понад 16 % довоєнного ВВП. Ці кошти суттєво збільшили обсяг ресурсів, доступних для національної економіки, частково компенсувавши втрати від падіння виробництва. У 2023 р. поточні трансферти з-за кордону залишалися майже такими ж високими (близько 892 млрд. грн. отримано, 851 млрд. грн. чистими), підтримуючи наявний дохід на рекордному рівні.

Крім того, воєнні обставини вплинули на первинні доходи з-за кордону (табл. 3). Виплати доходів від власності (дивіденди, відсотки) іншим країнам різко скоротилися у 2022 р. (145 млрд. грн. проти 540 млрд. грн. у 2021 р.), оскільки виплата відсотків за зовнішнім боргом була частково призупинена. Це призвело до того, що валовий національний дохід (ВНД) України у 2022 р. навіть перевищив ВВП. Отже, воєнні умови радикально змінили баланс зовнішніх потоків: з одного боку, країна отримала величезний обсяг поточних трансфертів, з іншого – значно менше доходів витікало за кордон. Сукупно ці чинники й обумовили приріст валового наявного доходу в 2022–2023 роках, незважаючи на скорочення внутрішнього виробництва.

Це підкреслює вирішальну роль міжнародної фінансової підтримки у підтриманні доходів населення та уряду України під час війни.

Заощадження в економіці (частина наявного доходу, не використана на споживання) є балансувальною статтею рахунка вторинного розподілу доходу. Вони також продемонстрували помітні зрушення (табл. 5).

Валове заощадження у 2021 р. становило 684,3 млрд. грн. У 2022 році, на тлі зростання наявного доходу та скорочення кінцевого споживання в умовах війни, валові заощадження підвищилися до 891,0 млрд. грн. (+30 % до рівня 2021 р.). Це означає, що значна частина додаткових зовнішніх трансфертів та доходів не була одразу витрачена на споживчі потреби, а відклалася у вигляді заощаджень. Населення частково обмежило споживання через невизначеність та вимушене переміщення, а держава і бізнес акумулювали отримані ресурси для критичних витрат. У 2023 році валове заощадження дещо скоротилося – до 848,4 млрд. грн. (на 4,8 % менше, ніж у 2022 р.). Це можна пояснити поживавленням споживання: завдяки адаптації до воєнних умов і відновленню економічної активності, домогосподарства та уряд витрачали більше коштів на поточні потреби (фінансуючи як військові, так і цивільні видатки), відповідно частка заощаджень зі зростаючого наявного доходу трохи зменшилася.

Чисте заощадження, тобто валове заощадження за вирахуванням споживання основного капіталу, відображає зміну національного багатства за рахунок заощаджень. У довоєнному 2021 р. цей показник був майже нульовим: лише 3,0 млрд. грн., що свідчить про те, що майже всі валові заощадження того року пішли на покриття амортизацій-

Таблиця 5

Рахунок вторинного розподілу доходу за 2021–2023 рр.

(млн. грн.)

Показник	2021	2022	2023
Ресурси			
Валовий наявний дохід	5418585	6360243	7664467
Коригування на зміни чистої вартості активів домашніх господарств у недержавних пенсійних фондах	346	151	721
Усього	5418931	6360394	7665188
Використання			
Кінцеві споживчі витрати	4734271	5469268	6816074
Коригування на зміни чистої вартості активів домашніх господарств у недержавних пенсійних фондах	346	151	721
Валове заощадження	684314	890975	848393
Усього	5418931	6360394	7665188
Чисте заощадження	2983	110762	-4704

Джерело: сформовано автором за даними [7; 8]

них витрат (значний знос основних фондів). У 2022 р. ситуація різко покращилася – чисте заощадження склало близько 110,8 млрд. грн. Це виняткова ситуація, коли країна навіть в умовах війни збільшила чисте заощадження. Пояснюється вона тим, що суттєві зовнішні надходження і відносно скорочення кінцевого споживання призвели до надлишку заощаджень. Водночас обсяг споживання основного капіталу (780 млрд. грн. у 2022 р.) зріс помірно, тож валові заощадження значно перевищили амортизацію.

У 2023 році чисте заощадження стало від'ємним (– 4,7 млрд. грн.), що свідчить про певне «проїдання» наявного доходу. Попри високі валові заощадження, споживання основного капіталу зросло до 853 млрд. грн. (внаслідок активного використання наявних основних фондів і введення в експлуатацію нових) і перевищило новостворені заощадження. Негативне чисте заощадження означає, що країна не повністю покриває вибуття (знос) своїх основних фондів за рахунок внутрішніх заощаджень. Це тривожний сигнал, але в умовах воєнного часу така ситуація не дивна: частина капіталу руйнується фізично через бойові дії (що не враховується як амортизація в системі національних рахунків, але зменшує багатство), а також значний обсяг заощаджень пішов на фінансування термінових інвестицій та споживання. Загалом, війна спочатку сприяла нетипово високому рівню заощаджень (2022 р.), але надалі ресурси були спрямовані на відновлення та вижи-

вання, що здело чисте накопичення майже до нуля в 2023 році.

Рахунок вторинного розподілу доходів є завершальним серед поточних рахунків СНР. Наступні економічні операції пов'язані з набуттям та вибуттям активів.

Рахунок капіталу (табл. 6) демонструє як джерела інвестування в нефінансові активи, основним з яких є чисте заощадження, так і напрямки такого інвестування.

Інвестиційна активність України у напрямку валового нагромадження основного капіталу (ВНОК) у 2022 році очікувано різко впала, а в 2023 – значно зросла, відображаючи дві фази реагування економіки на шок (табл. 6). У 2021 році обсяг ВНОК становив 719,8 млрд. грн. (близько 13,2% від ВВП). Після початку війни інвестиції практично зупинилися: за підсумками 2022 р. показник скоротився до 621,9 млрд. грн., знизившись на 14 % номінально (а в реальному вимірі – ще відчутніше). Частка інвестицій у ВВП впала до лише 11,9 %. Більшість приватних проєктів розвитку було заморожене через високу невизначеність і ризики, підприємства мінімізували капітальні витрати, натомість сконцентрувавшись на оперативних потребах. Державою у 2022 р. було перенаправлено бюджетні кошти переважно на військові та соціальні цілі, різко скоротивши капітальні вкладення в інфраструктуру (окрім критичних ремонтів). Таким чином, 2022 рік став провальним для інвестиційної діяльності, що є цілком зрозумілим для воєнного часу.

Таблиця 6

Рахунок капіталу України за 2021–2023 рр.

(млн. грн.)

Показник	2021	2022	2023
Зміни в зобов'язаннях і чистому багатстві			
Чисте заощадження	2983	110762	-4704
Капітальні трансферти, одержані від інших країн	408	5423	3547
Капітальні трансферти, передані іншим країнам	0	0	0
Усього (зміни чистого багатства за рахунок заощадження та капітальних трансфертів)	3391	116185	-1157
Зміни в активах			
Валове нагромадження основного капіталу	719771	621856	1318159
Споживання основного капіталу	-681331	-780213	-853097
Зміна запасів матеріальних оборотних коштів	67284	11357	-122570
Придбання за виключенням вибуття цінностей	1544	1416	2117
Придбання за виключенням вибуття невикористаних нефінансових активів	-7	-564	-1756
Чисте кредитування(+), чисте запозичення (-)	-103870	262333	-344010
Усього	3391	116185	-1157

Джерело: сформовано автором за даними [7; 8]

У 2023 році спостерігається інвестиційний стрибок – валове нагромадження основного капіталу досягло 1,318 трлн. грн., більш ніж удвічі перевищивши показник попереднього року. Частка ВНОК у ВВП зросла до 20 % – рівня, значно вищого, ніж довоєнний. Така динаміка пояснюється кількома чинниками. По-перше, після початкового шоку бізнес почав відновлювати інвестиції, особливо в секторах, де це було критично: відновлення пошкодженої інфраструктури, релокація підприємств у безпечніші регіони, розвиток логістичних шляхів в обхід заблокованих портів. По-друге, держава та міжнародні партнери розгорнули програми відбудови: у 2023 р. суттєві кошти було спрямовано на відновлення енергетичної інфраструктури, ремонт доріг, мостів, житла та об'єктів критичної інфраструктури, що були зруйновані або пошкоджені у війні. Ці відновлювальні проекти підняли показники валових інвестицій. По-третє, зросли військові інвестиції – закупівлі озброєння, техніки, обладнання, будівництво оборонних споруд. Значна частина такої техніки та обладнання враховується як основний капітал (наприклад, транспортні засоби, засоби зв'язку, інженерні споруди). Витрати на оборону у 2023 р. були рекордними, і частина з них матеріалізувалася у форму основного капіталу (хоча інша частка – це поточні витрати, як-от боєприпаси, пальне, оплата

праці військових). По-четверте, поліпшення фінансового стану окремих підприємств дало можливість здійснювати інвестиції у підтримання автономного енергопостачання (генератори, альтернативна енергетика) на тлі енергетичних атак. Згідно з оцінками Національного банку, у 2023 році приватні інвестиції були спрямовані, головним чином, на розвиток логістики та автономних джерел енергії, тоді як державні – на відбудову інфраструктури і розширення оборонної промисловості [1]. Тож, 2023 р. можна охарактеризувати як початок відновлення інвестиційної активності: незважаючи на триваючу війну, економіка вкладає значні ресурси в оновлення та розбудову, що відображено у вибуховому зростанні ВНОК.

Балансувальною статтею рахунку капіталу є чисте кредитування (+) / чисте запозичення (-). Показник характеризує загальний баланс ресурсів країни: позитивне значення означає, що національна економіка накопичує фінансові активи (експортує капітал), від'ємне – що вона потребує притоку фінансування ззовні для покриття дефіциту. У 2021 році Україна мала від'ємне сальдо в розмірі 103,9 млрд грн. Це відображало традиційний дефіцит поточного рахунку та потребу в зовнішніх запозиченнях/інвестиціях для фінансування внутрішніх інвестицій. Така ситуація пояснюється тим фактом, що довоєнна економіка імпорту-

вала більше товарів і послуг, ніж експортувала, і активно залучала зовнішній капітал.

У 2022 році ситуація кардинально змінилася: сальдо стало позитивним і великим (+262,3 млрд. грн). Україна перетворилася на чистого кредитора щодо зовнішнього світу. По суті, це означало наявність значного профіциту зовнішніх надходжень над витратами. Як вже зазначалося, головну роль у цьому відіграли міжнародні гранти та допомога. За даними НБУ, у 2022 році профіцит поточного рахунку платіжного балансу становив близько \$8,6 млрд. (5,8 % ВВП) проти дефіциту \$3,9 млрд. у 2021 році [10]. Цей профіцит сформувався завдяки одержанню значних обсягів безповоротної допомоги від партнерів та зменшенню виплат іноземним інвесторам [10]. Іншими словами, зовнішні трансферти покрили провал у експорті і навіть перевищили потреби економіки, що скоротила імпорт на початку війни. Хоча торговельний баланс України у 2022 р. був від'ємним (імпорт перевищував експорт, частково через витрати українців за кордоном) [10], величезні надходження грантів компенсували це з лишком. У результаті надлишкові кошти пішли на погашення боргів або накопичення резервів – звідси й статистичне позитивне сальдо чистого кредитування (еквівалентне чистому притоку валюти). Фактично, у 2022 р. держава і приватний сектор отримали більше зовнішніх ресурсів, ніж витратили, тому залишок виступив як чисте кредитування решти світу (наприклад, приріст золотовалютних резервів НБУ у 2022 р.). Ця нетипова ситуація прямо зумовлена воєнними обставинами і масштабною міжнародною підтримкою.

У 2023 році баланс знову змістився у протилежний бік – чисте запозичення становило близько 344,0 млрд. грн., найбільший дефіцит за розглянуті роки. Попри все ще значні обсяги грантової допомоги з-за кордону, потреби України у фінансуванні зросли ще більше. Основними причинами стали: різке збільшення імпорту для відбудови (закупівля обладнання, матеріалів, пального, техніки) та для споживання (в тому числі імпорт військових товарів), а також відновлення виплат інвесторам (деякі компанії частково поновили виплати доходів за кордон, відсоткові платежі за боргом теж могли зрости після реструктуризаційної паузи). До того ж, значна частина отриманих у 2023 р. зовнішніх коштів одразу витрачалася, не залишаючись у вигляді резервів, на відміну від попереднього року. В результаті національні витрати перевищили

наявні доходи, і країна знову була змушена покривати різницю через зовнішні запозичення. Отже, у 2023 р. України мала великий дефіцит фінансування – як державного бюджету (профінансований кредитами МВФ, ЄС та ін.), так і торговельного балансу – що в сукупності відобразилося у значному мінусовому сальдо.

Таким чином, у період повномасштабної війни відбулися безпрецедентні коливання макроекономічного балансу: від хронічного дефіциту до тимчасового надлишку 2022 року і знову до поглибленого дефіциту 2023-го. Це віддзеркалює нестабільність воєнної економіки, коли надходження міжнародної допомоги і потреби відбудови можуть суттєво змінювати зовнішню позицію країни з року в рік.

Останнє оновлення таблиць СНР на сайті Державної служби статистики України відбулося 22.04.25 р.: було додано дані щодо макроекономічних процесів в Україні за 2023 р. [7]. Проте офіційна інформація щодо змін макроекономічних процесів у 2024 р., які стосуються зовнішніх потоків товарів, послуг, первинних та вторинних доходів країни тощо, міститься у платіжному балансі, який публікує Національний банк України [11]. У 2024 році сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу було від'ємне, у розмірі 13,7 млрд. доларів США, що становить 7,2 % ВВП, тоді як у 2023 році воно дорівнювало 9,6 млрд. доларів США, що складає 5,3 % валового внутрішнього продукту. Розширення дефіциту зумовили більш глибокий розрив між зовнішньоекономічними потоками: імпорт зростав і відновлювався швидше, ніж експорт; відбулося скорочення переказів із заробітної плати, яке супроводжувалося зростанням платежів за інвестиційними доходами, отже, спостерігалось зменшення профіциту первинних доходів; порівняно з попереднім роком скоротилися обсяги міжнародної допомоги та грантів [11].

Висновки. Повномасштабна війна спричинила глибокі структурні зміни в економіці України. Відбулося падіння виробництва та прибутків, але одночасно зовнішня підтримка забезпечила зростання наявного доходу і підтримала споживання та державні функції. Структура ВВП змінилася: держава і домогосподарства отримали більшу частку доходів, тоді як бізнес пережив значні втрати у 2022 році. Війна спочатку стримала інвестиції та підштовхнула до накопичення заощаджень, а згодом вимусила мобілізувати ці ресурси на відбудову, що проявилось у інвестиційному

бумі 2023 року. Зовнішньоекономічне становище України в цей період визначалося притоком міжнародної допомоги: у 2022-му вона фактично вберегла фінансову стабільність (давши профіцит коштів), в 2023-му залишалася критичною для покриття великого дефіциту, в 2024 р., на жаль, зменшилася. Загальні тенденції свідчать, що воєнні умови радикально вплинули на всі основні макропоказники, і економічна політика України була змушена пристосовуватися до нових викликів – підтримувати населення і армію, залучати максимальну донорську допомогу, водночас закладаючи підґрунтя для майбутнього відновлення.

У роботі продемонстровано напрямки використання даних системи національних рахунків як найважливішого джерела інформації щодо макроекономічних процесів, і яка

забезпечує повноту, єдність методології, регулярність і можливість глибокого секторного зрізу.

Ефективне функціонування держави у воєнний час критично залежить від її здатності взяти на себе левову частину відповідальності на усіх етапах відтворювального циклу та забезпечити залучення іноземної допомоги для збереження ліквідності при стримуванні зростання боргу. Пропонована аналітична основа та результати дослідження демонструють можливості збалансувати негайні витрати на оборону з довгостроковою стійкістю та всеохоплюючим відновленням. Проте повне повернення до стабільного розвитку потребуватиме завершення бойових дій та переходу від режиму «виживання» до системної післявоєнної відбудови економіки України.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Національний банк України. Коментар Національного банку щодо зміни реального ВВП у 2024 році. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2024-rotsi>. (дата звернення 25.04.2025).
2. Григорук А. А., Литвин Л. М. Розвиток економіки України в умовах воєнного стану. *Наукові перспективи*. Київ. 2023. Вип. 4 (34). С. 215–222. DOI : [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-215-222](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-215-222). (дата звернення 15.04.2025).
3. Шадура-Никипорець, Н., Мініна, О., Дерій, Ж. Структурні трансформації економіки: вплив війни та пошук нової економічної парадигми для України. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2023. № 4 (36). С. 49–60. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-49-60](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-49-60). URL: <http://ppeu.stu.cn.ua/article/view/299103>. (дата звернення 08.04.2025).
4. Милашко О. Г. Трансформація структури ВВП України в умовах війни. *Науковий вісник ОНЕУ*. Одеса. 2024. № 10 (323). С. 14–22. <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19074/1/14-22.pdf>. (дата звернення 10.04.2025).
5. Негрей, М., Тараненко, А., & Костенко, І. Аграрний сектор України в умовах війни: проблеми та перспективи. *Економіка та суспільство*. 2022. № 40. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>. (дата звернення 11.04.2025).
6. Вареник І. В., Прожога І. В. Застосування СНР як реєстру макроекономічного обліку операцій господарського механізму України в умовах європейської інтеграції. *Економіка і суспільство*. 2018. № 14. С. 92–95. URL: https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/11.pdf. (дата звернення 01.05.2025).
7. Державна служба статистики України. Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>. (дата звернення 08.05.2025).
8. Державна служба статистики України. Національні рахунки України за 2022 рік. 2024. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2024/02/nru_22.pdf. (дата звернення 08.05.2025).
9. GMK CENTER. ВВП України зріс у 2023 році на 5,3% р./р. – Держстат. 2024. URL: <https://gmk.center/ua/news/vvp-ukraini-zris-u-2023-roci-na-5-3-r-r-derzhstat>. (дата звернення 07.05.2025).
10. INTER BUSINESS FINANCE. У 2022 профіцит поточного рахунку платіжного балансу становив \$8,6 млрд. 2023. URL: [https://ibf.ua/articles/u-2022-prof%D1%96cit-potochnogo-rakhunku-plat%D1%96zhnogo-balansu-stanoviv-\\$8-6-mlrd-158601](https://ibf.ua/articles/u-2022-prof%D1%96cit-potochnogo-rakhunku-plat%D1%96zhnogo-balansu-stanoviv-$8-6-mlrd-158601). (дата звернення 07.05.2025).
11. Національний банк України. Статистика зовнішнього сектору. 2024. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1>. (дата звернення 01.05.2025).

REFERENCES:

1. Natsionalnyj bank Ukrainy. (2025). *Komentar Natsionalnogo banku shchodo zminy realnogo VVP u 2024 rotsi* [Comment of the National Bank regarding the change in real GDP in 2024]. Retrieved April 25, 2025, from <https://bank.gov.ua/ua/news/all/komentar-natsionalnogo-banku-schodo-zmini-realnogo-vvp-u-2024-rotsi>. [In Ukrainian].
2. Hryhoruk, A. A., & Lytvyn, L. M. (2023). *Rozvytok ekonomiky Ukrainy v umovakh voiennoho stanu* [Development of Ukraine's economy under martial law]. *Naukovi perspektyvy*, 4(34), 215–222. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4\(34\)-215-222](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-4(34)-215-222). [In Ukrainian].
3. Shadura-Nykyporets, N., Minina, O., & Derii, Zh. (2023). *Strukturni transformatsii ekonomiky: vplyv viiny ta poshuk novoi ekonomichnoi paradyhmy dlia Ukrainy* [Structural transformations of the economy: The impact of war and the search for a new economic paradigm for Ukraine]. *Problemy i perspektyvy ekonomiky ta upravlinnia*, 4(36), 49–60. [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-49-60](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-49-60). [In Ukrainian].
4. Mylashko, O. H. (2024). *Transformatsiia struktury VVP Ukrainy v umovakh viiny* [Transformation of Ukraine's GDP structure under war conditions]. *Naukovyi visnyk ONEU*, 10(323), 14–22. Retrieved April 10, 2025, from <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/19074/1/14-22.pdf>. [In Ukrainian].
5. Nehrei, M., Taranenko, A., & Kostenko, I. (2022). *Ahrarnyi sektor Ukrainy v umovakh viiny: problemy ta perspektyvy* [Agricultural sector of Ukraine in wartime: Problems and prospects]. *Ekonomika ta suspilstvo*, 40. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-38>. [In Ukrainian].
6. Varenyk, I. V., & Prozhoga, I. V. (2018). *Zastosuvannia SNR yak reiestru makroekonomichnogo obliku operatsii hospodarskoho mekhanizmu Ukrainy v umovakh yevropeiskoi intehtratsii* [Use of the SNA as a register of macro-accounting operations of Ukraine's economic mechanism in the context of European integration]. *Ekonomika i suspilstvo*, 14, 92–95. Retrieved May 1, 2025, from https://economyandsociety.in.ua/journals/14_ukr/11.pdf. [In Ukrainian].
7. State Statistics Service of Ukraine. (n.d.). *Ofitsiyni veb-sait* [Official website]. Retrieved May 8, 2025, from <http://www.ukrstat.gov.ua>. [In Ukrainian].
8. State Statistics Service of Ukraine. (2024). *Natsionalni rakhunky Ukrainy za 2022 rik* [National accounts of Ukraine for 2022]. Retrieved May 8, 2025, from https://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2024/02/nru_22.pdf. [In Ukrainian].
9. GMK Center. (2024). *VVP Ukrainy zris u 2023 rotsi na 5,3 % r./r. – Derzhstat* [Ukraine's GDP grew by 5.3 % y/y in 2023 – State Statistics Service]. Retrieved May 7, 2025, from <https://gmk.center.ua/news/vvp-ukraini-zris-u-2023-roci-na-5-3-r-r-derzhstat>. [In Ukrainian].
10. INTER BUSINESS FINANCE. (2023). *U 2022 profitsyt potochnoho rakhunku platizhnogo balansu stanoviv \$8,6 mlrd* [In 2022, the current account surplus amounted to \$8.6 billion]. Retrieved May 7, 2025, from [https://ibf.ua/articles/u-2022-prof%D1%96cit-potochnogo-rakhunku-plat%D1%96zhnogo-balansu-stanoviv-\\$8-6-mlrd-158601](https://ibf.ua/articles/u-2022-prof%D1%96cit-potochnogo-rakhunku-plat%D1%96zhnogo-balansu-stanoviv-$8-6-mlrd-158601). [In Ukrainian].
11. Natsionalnyj bank Ukrainy. (2024). *Statystyka zovnishn'oho sektoru*. [External Sector Statistics]. Retrieved May 1, 2025, from <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-external#1>. [In Ukrainian].